

Kulturhistorisk rapport for udgravning af Sølund Teglværk

Journalnummer: SIM 21/2011
Sted: Sølund Teglværk
SB Stednummer: 130304-90

Matr. nr.: 19g
Ejerlav: Gødvad by
Sogn: Gødvad
Herred: Hids
Gl. Amt: Viborg

KUAS j.nr.: 2011-7.24.02/SIM-0007

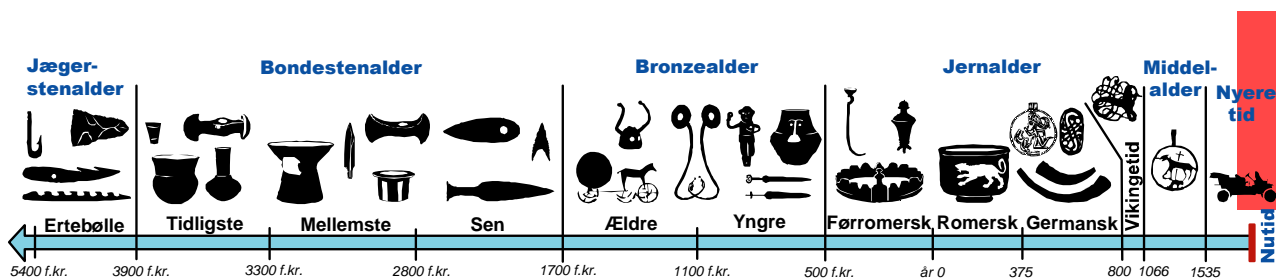
På ovenstående kort er udgravningen fremhævet med rødt (baggrundskort: KMS' 4cm kort).

Resume: Ved Silkeborg Museums undersøgelser forud for anlæggelsen af motorvejen mellem Funder og Låsby afdækkedes sporene efter det forsvundne Sølund Teglværk. Ved en udgravning afdækkedes værkets teglovn med omgivende bygningsrester samt tre brolagte æltepladser. Teglværket blev grundlagt i 1851, og var et blandt flere "anonyme" teglværker fra Silkeborgs nybyggertid. Efter omtale af udgravningen, bl.a. i Midtjyllands Avis, har lokalhistorisk interesserede suppleret undersøgelsen med en række hidtil ukendte oplysninger om teglværkets historie og produktion.

Indholdsfortegnelse

Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens resultater	3
Topografi	5
Fortidsmindelandskabet.....	5
Udgravningsdata.....	6
Metode	6
Data	6
Fremtidigt arbejde.....	6

Tidslinje med de identificerede perioder.

Indledning

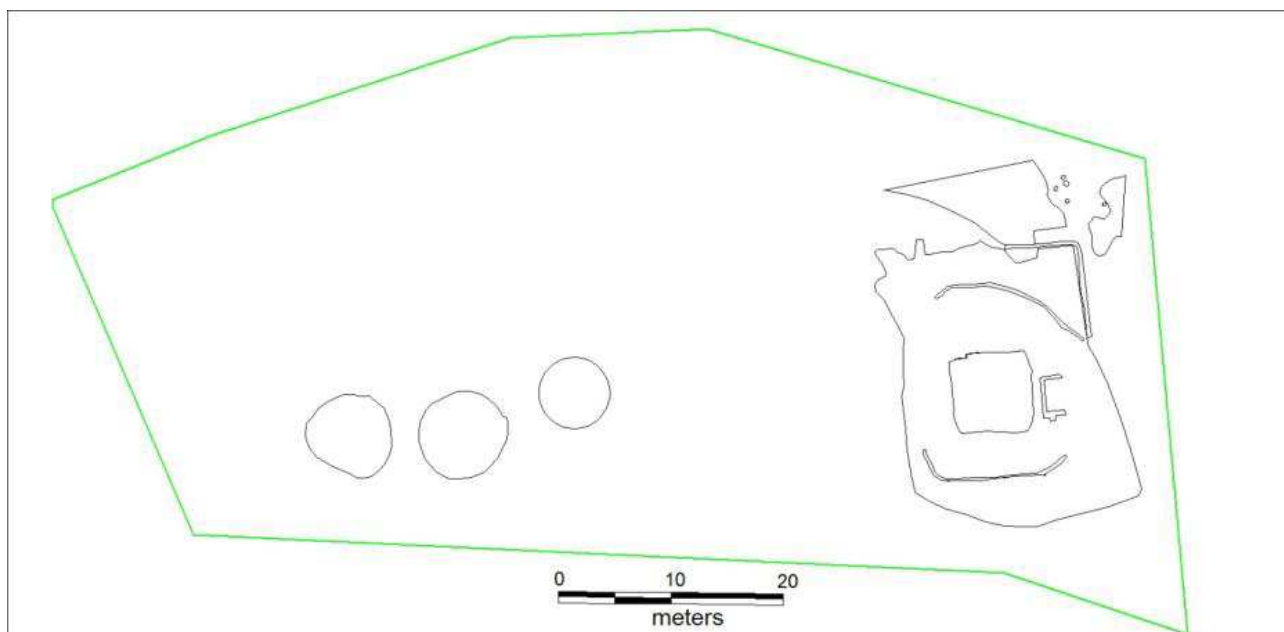
Sagen er opstået efter prøvegravninger i forbindelse med anlæggelse af motorvejen mellem Funder og Låsby.

Udgifterne til undersøgelserne påhviler ifølge museumsloven §26 stk. 2 og §27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er Vejdirektoratet. Al korrespondance er ført mellem museumsinspektør Peter Mohr Christensen, Silkeborg Kulturhistoriske Museum og Kenneth Holme Poulsen, Vejdirektoratet.

Undersøgelsens resultater

Udgravningen af Sølund Teglværk blev påbegyndt onsdag den 13/7 2011 og afsluttet tirsdag den 26/7 2011, med efterfølgende tildækning den 28/8 2011.

Ved udgravningen afdækkedes dele af det forsvundne Sølund Teglværk fra 1800-tallet. Der var bevaret en teglbrændingsovn samt 3 æltepladser. Desuden erkendtes flere mure der har omkranset selve teglbrændingsovnen.

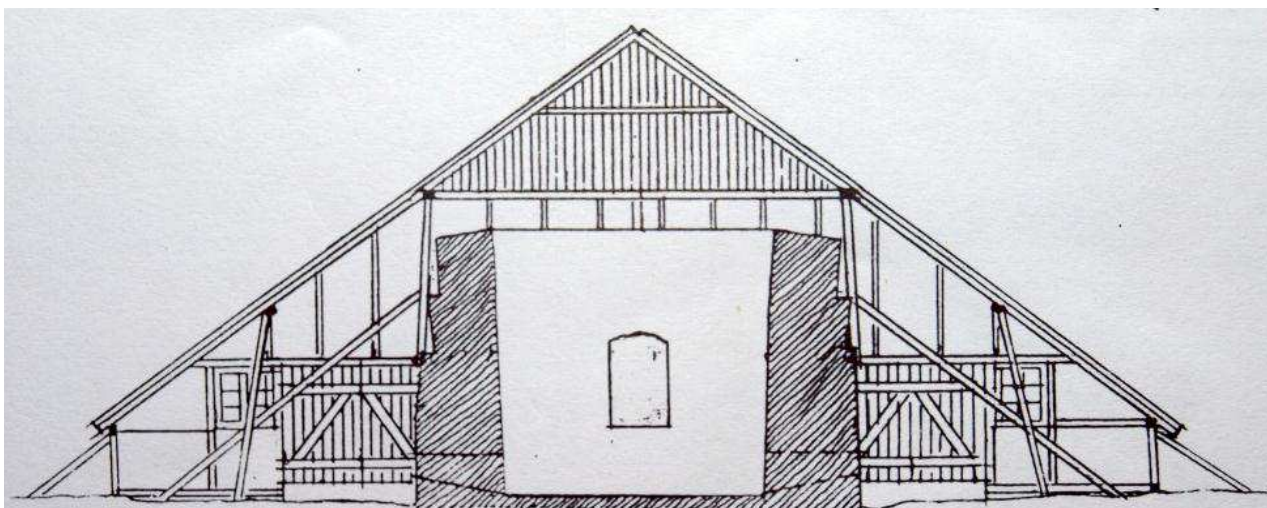
Her ses en oversigt over de erkendte strukturer. Mod vest ses de tre æltepladser, og mod øst tegl-ovnen.

Teglovnene målte ca. 5 x 6 meter, og var flere steder bevaret i 6 skifter mursten eller godt 45 cm. I både syd- og nordsiden af teglovnene var der fire indfyringshuller. Disse indfyringshuller målte ca. 35 cm i bredden, og er ved senere teglbrænding blevet forstærket med et skifte mursten på den lange led. På grund af de høje temperaturer er de oprindelige sten begyndt at sintre og smuldre bort. Selve teglovnene var opbygget af ubrændte sten, som er blevet gradvist brændt ved teglbrændingerne.

Området omkring teglovnene var opfyldt med materiale, der sikkert har tilhørt den bygning der har afskærmet teglovnene. Teglstenene i taget, der har afskærmet ovnen, har traditionelt ikke været understrøgne, da der på den måde kunne sikres et vist aftræk af røgen fra ovnen. Desuden har denne konstruktion virket afskærmende for vind og vejr.

Til venstre: Et af indfyringshullerne. Til højre: Her ses et indfyringshul med varmpåvirkede sider.

På den ovenstående snitplan over Bladstrup Teglværk ses en bygning, som i konstruktion givetvist har tilsvaret den ved Sølund Teglværk.

Til venstre: Stolpehul fra den bygning der har overdækket teglovnen. Til højre: I venstre side af fotoet ses teglovnskammerets yderside. Varmepåvirkningen fra kammeret har gjort de ubrændte mursten gradvist rødbrændte. I midten af fotoet ses stadig de ubrændte mursten.

Æltepladserne fremstod som tre ca. 7 meter i diameter store stenbrolægninger, der placerede sig vest for teglbrændingsovnen. Vi valgte at afrense en fjerdedel af den midterste af æltepladserne, A14. Den afrensede stenbrolægning fremstod som inddelt med flere stenstrengene, således at der dannedes tre koncentriske cirkler og flere stenstrengene fra midten af de to cirkler og ud mod periferien.

Æltepladserne har været en del produktionsapparatet til forarbejdning af leret til tegl- og mursten.

Til venstre og højre: En fjerdedel af en af de i alt tre æltepladser er afrenset.

Efter endt udgravning har vi kunnet eftersøge de skriftlige kilder for teglværkets historie. Ud over ”udgravning” i de skriftlige kilder har interesserede, efter omtale af udgravningen bl.a. i Midtjyllands Avis, hjulpet med at stykke megen information sammen om teglværkets historie. Her skal nævnes teglværksentusiast Verner Bjerger, Kurt N. Christensen samt Lis Thavlov ved lokalhistorisk arkiv i Silkeborg.

De skriftlige kilder fortæller, at teglværket opføres i 1851 af Hans Peter Stabell. Industritællingen af 26. feb. 1855 skriver, at værket kan producere 500 000 mursten og 50 000 teglsten årligt. Til dette arbejde er der ”et mandfolk og et fruentimmer samt syv tyske teglværksarbejdere”. Der står desuden, at værket har været drevet i fire år, og derfor ved vi, at teglværket er fra 1851. Ejeren af værket er i 1855 dog skiftet til Julius Herskind.

Sølund Teglværk har fra sin start i 1851 mange ejere frem til værkets sidste livstegn i 1885, hvor teglværket bliver sat til salg. Derefter kan vi ikke finde mere om værkets historie. Da teglværket ikke optræder på de lave målebordsblade, et kortmateriale der dækker tiden fra 1901 til 1971, må vi konkludere at værket er forsvundet i denne periode.

Indsamlet materiale om teglværkets historie er vedlagt sagen på Silkeborg Museum.

Topografi

Det undersøgte område ligger umiddelbart nord for Silkeborg Langsø og Gudenåen. Mod nordvest er området præget af sumpet terræn med let omsat tørv, mod nordøst findes spor efter lergrave i kanten af de lerholdige morænebakker. Ned mod søens bred kunne der ved udgravning af søgegrøfterne samt den efterfølgende udgravning konstateres et op til 1,5 m tykt opfyldslag, og herunder kunne en gammel søbred med organisk materiale konstateres.

Fortidsmindelandskabet

På denne side af søen er der ikke tidligere registreret fortidsminder. På den sydlige bred er der derimod tidligere registreret en mesolitisk lokalitet, og prøvegravning på området har verificeret dette.

Udgravningsdata

Den daglige ledelse er foretaget af Peter Bye Jensen, assisteret af Kurt Glintborg Overgaard og Mette Bundgaard. Ansvarshavende på museet er Peter Mohr Christensen.

Udgravningens resultater er registreret løbende, og foreligger efter endt beretningsarbejde til fremvisning på museet ved anmodning. Materialet består af digitale feltplaner med notater, tegninger samt digitale fotos.

Sagen er journaliseret på Silkeborg Museum som SIM 21/2011 Sølund Teglværk.

Metode

Entreprenørarbejdet er foretaget af John Madsen fra entreprenørfirmaet Leo Rask Andersen, Sorring, med gravemaskine påmonteret tiltbar rabatskovl. Overjord og råjord er holdt adskilt, så jorden i store træk har kunnet lægges tilbage i korrekt orden efter undersøgelsen.

Anlægsspor og forstyrrelser er indmålt med differentiell GPS, og dette materiale ligger til grund for de her viste oversigtskort.

Data

Undersøgelsesmaterialet er fordelt på følgende kategorier:

A - Anlæg

Serien omfatter numre fra A1 til A30. Nummer A24 udgår.

X - Fund

Serien omfatter numre fra 1 til 8.

T - Tegninger

Serien omfatter numre fra T1 til T1.

F - Fotografier

Serien omfatter numre fra F1 til F89.

Fremtidigt arbejde

Med indeværende rapport anses feltarbejdet som afsluttet. Området er frigivet, og bygherre kan nu foretage det nødvendige jordarbejde uden indvending fra museets side.